

Spis treści

Przedmowa do II wydania	XIII
Wprowadzenie	XVII
Świat międzykulturowy i psychologia między/kulturowa	XVIII
Psychologia społeczna pozornie akulturowa, czyli amerykańska, i jej ewolucja w kierunku uwzględniania innych kultur	XX
O tej książce i sobie samym oczami autora	XXIII
Rozdział 1	
Paradygmaty psychologii i suwerenność psychologii kulturowej	2
Trzy paradygmaty psychologii	3
Psychologia ewolucyjna/socjobiologia	3
Główny nurt: poznanie społeczne	4
Psychologia kulturowa	4
W poszukiwaniu specyfiki dyscypliny: człowiek istota społeczna czy kulturowa?	5
Pięć podejść do rozumienia pojęcia kultury dla psychologii międzykulturowej	6
Kultura jako wyróżnik gatunkowy. Czy zwierzęta posiadają kulturę?	7
Podejście adaptacyjno-ewolucyjne: szkoła funkcjonalistyczna w antropologii i model ekokulturowy w psychologii	9
Kultura jako ujarzmienie Natury oraz symboliczna projekcja ludzkiej psyche. Freud i Jung	9
Kultura jako ludzka odpowiedź na lęk egzystencjalny	13
Kultura jako humanizacja: rzeźbienie człowieka i możliwość dehumanizacji innych	13
Główny nurt i rodzina nauk z pogranicza psychologii i kultury	14
Psychologia głównego nurtu (GN)	14
Psychologia: cross-, inter- i (po prostu) kulturowa	17
Psychologia międzykulturowa typu cross (PCK)	18
Psychologia kulturowa	27
Psychologia międzykulturowa (inter; PIK)	38
Struktura książki: co zawierają kolejne rozdziały?	39
Aksjologiczne i epistemologiczne wymiary kultury	39
Człowiek w kulturze i między kulturami	40
Rozdział 2	
Ekokulturowy model uwarunkowań psychiki	42
Model ekokulturowy Johna Berry'ego	43
Adaptacja biologiczna i transmisja genetyczna. Tolerancja na laktozę	46
Ekologiczne uwarunkowania percepcji: złudzeń optycznych	

i trójwymiarowego widzenia	52
Kontekst ekokulturowy a poznawcza i społeczna zależność - niezależność: program badawczy Johna Berry'ego	56
Model ekokulturowy w badaniach Pierre'a Dasena nad piagetowskimi stadiami rozwoju intelektualnego	63
System ekokulturowy a orientacja przestrzenna: podejście indygeniczne	66
Klimat a kultura honoru i agresja	68
Warunki ekologiczne kultury honoru i jej psychologiczne konsekwencje	68
Wpływ klimatu (temperatury) na zachowania agresywne, prospołeczne i tempo życia	75
Inne dziedziny wpływu klimatu na życie społeczne: autorytaryzm, tempo życia i zachowania prospołeczne	76
Model ekokulturowy dziś i w przyszłości. Wzajemny determinizm klimatu i życia społecznego	80

Rozdział 3

Psychologiczne wymiary kultur. Badania Hofstede	84
Psychologiczne wymiary kultury według Hofstede	85
Wielka Piątka Hofstede	85
Dystans władzy	87
Indywidualizm - kolektywizm	90
Męskość - kobiecość	97
Unikanie niepewności	104
Orientacja czasowa odległa	114
Kultura a religia. Protestantkie zakorzenienie wymiarów kultury	116
Kultura a osobowość. Zależności między dwiema Wielkimi Piątkami	117
Model Wielkiej Piątki w międzykulturowych badaniach osobowości	118
Analizy korelacyjne między obiema Wielkimi Piątkami	122
Konsekwencje kultury-podsumowanie i ocena Culture's consequences	123

Rozdział 4

Dziewięć wymiarów projektu GLOBE i siedem według Trompenaarsa: korekta Hofstede	128
Świat rozpostarty na dziewięciu wymiarach projektu GLOBE	130
Pierwsza triada GLOBE: wymiary zadaniowe jakości wykonania, orientacji przyszłościowej i unikania niepewności	131
Druga triada GLOBE: dystans władzy oraz kolektywizm rodzinny i instytucjonalny	138
Trzecia triada GLOBE: równość płci, asertywność i orientacja humanistyczna	144
Granice kulturowe na Odrze, Bugu i Morzu Bałtyckim. Polska a Niemcy, Rosja i Szwecja - do których sąsiadów nam bliżej?	149
Kulturowe unikanie niepewności a jednostkowy poziom aspiracji	152
Wartości osobiste, praktyki kultury własnej oraz kraju przebywania: wymiary GLOBE w kontekście interakcji międzykulturowej	158
Od Parsonsa do Trompenaarsa. Kolejny makropsychologiczny projekt badawczy nad wymiarami kultury w obszarze biznesu międzynarodowego	160

Rozdział 5

Schwartz'a kłosa teoria wartości i kulturowa mapa świata 174

Koncepcja wartości, narzędzia pomiarowe i strategie badawcze	175
Struktura wartości: poziom jednostkowy	178
Konsekwencje wartości w życiu jednostek	189
Wartości jako atrybuty kultur i kulturowa mapa świata	194
Konsekwencje kulturowych wymiarów wartości	200
Wartości kulturowe jako korelaty zmiennych ekonomiczno-politycznych	204
Podsumowanie	208

Rozdział 6

Konstrukcja i funkcje regulacyjne ja w kulturze 216

Indywidualizm a kolektywizm: poziom kultury czy jednostki? Triandis i jego następcy	217
Metaanaliza skal IND - KOL	219
Struktura poznawcza ja w kulturze i motywacje związane z ja	223
Kulturowa konstrukcja ja	223
Struktura oraz konsekwencje ja współzależnego i niezależnego	225
Czy mechanizm podnoszenia poczucia własnej wartości jest uniwersalną właściwością wszystkich ludzi?	234
Funkcje regulacyjne ja w relacjach interpersonalnych	252
Amae: czy klucz do zagadki japońskiej psyche?	252
Konformizm a kultura indywidualistyczna i kolektywistyczna	254
Kultura wysokiego i niskiego kontekstu, czyli komunikacja pośrednia i bezpośrednia	256
Asertywność a grzeczność jako style bycia i komunikowania interpersonalnego	263
Podsumowanie	271

Rozdział 7

Od przeżycia do dobrostanu. Problematyka szczęścia w życiu jednostki i społeczeństwa 280

Jakość życia w Światowym Sondażu Wartości i w Wartościach Emancypacyjnych	281
Wartości emancypacyjne	285
Dobrostan jednostki: pomiar i uwarunkowania	287
Od filozofii do psychologii hedonizmu i eudajmonizmu. Szkice teoretycznych propozycji	289
Teoria poziomu adaptacji	290
Skale pomiarowe dobrostanu	293
Podejście hedonistyczne	293
Pomiar jakości życia w podejściu eudajmonistycznym	295
Dobrostan, jego warianty i alternatywy: propozycja autorska	296
Szczęśliwy człowiek. Determinanty jednostkowego dobrostanu	297
Wyznaczniki osobiste dobrostanu	298
Bliskie związki a dobrostan	305

Szczęśliwy człowiek - podsumowanie	312
Szczęśliwe kraje i determinanty dobrostanu na poziomie makro	313
Światowa mapa szczęścia i jego uwarunkowania. Analiza dla lat 2006 i 2020	313
Dobrobyt materialny społeczeństw i jednostek a ich dobrostan psychiczny	320
Dobrostan a indywidualizm - kolektywizm i inne wymiary kulturowe	324
Zaufanie i kapitał społeczny. Komunizm jako źródło (przewycięzonego) nieszczęścia	328
Rodzina i familizm	332
Zadowolenie Polaków z życia własnego oraz z sytuacji kraju w perspektywie historycznej i współczesnej	333

Rozdział 8

Epistemologia kulturowa I. Atrybucje przyczynowe, światopoglądy i aksjomaty społeczne **346**

Profesjonalny naukowiec a amator. Wyjaśnianie naukowe a psychologia atrybucji przyczynowych	347
Czy potoczne myślenie przyczynowe przypomina logikę wyjaśnień naukowych?	350
Świat tradycjonalistyczny-nowoczesny - ponowoczesny w światopoglądzie i dyskursie	352
Aksjomaty społeczne. Przekonania o prawidłowościach rządzących światem	359
Aksjomaty społeczne - międzykulturowy projekt badawczy Bonda-Leunga	359
Aksjomaty społeczne - poziom jednostkowy. Pięć wymiarów przekonań	362
Indywidualne korelaty i konsekwencje aksjomatów społecznych	363
Obywatelskie i kulturowe wymiary aksjomatów społecznych	368
Cyniczne widzenie świata społecznego w Polsce. Okresy komunizmu i postkomunistycznej transformacji	372
Badania nad cynizmem w perspektywie historycznej. Stosunki polsko-rosyjskie	372
Cynizm i jego szczególne konsekwencje w kulturze polskiej. Czarny humor, sarkazm i kabaret polityczny	378
Podsumowanie	382

Rozdział 9

Epistemologia kulturowa II. Logika i myślenie analityczne oraz myślenie holistyczne **388**

Kultura myślenia - kamień filozoficzny stylów poznawczych	389
W kulturze europejskiej	389
Myślenie prelogiczne i prawo partycypacji	395
Filozoficzne podstawy myślenia w kulturze Dalekiego Wschodu	395
Nie samą filozofią ludzie żyją. Wpływ uprawy ryżu lub pszenicy na myślenie holistyczne	396
Psychologiczne konsekwencje różnic epistemologicznych między cywilizacjami Wschodu i Zachodu	397
Wnioskowanie logiczne i wrażliwość na sprzeczność. Myślenie	

sylogistyczne: różnice międzykulturowe w posługiwaniu się logiką?	397
Dysonans poznawczy - klasyka psychologii euroamerykańskiej	402
Zasady klasyfikacji i rola kontekstu	406
Przyczynowość w świecie fizycznym oraz ludzkim	408
Znaczenie kontekstu w percepcji i pamięci	415
Dalekosiężne oddziaływania różnic w stylach poznawczych	422
Różnice Wschód-Zachód w kreowaniu i percepcji sztuki wizualnej.	
Malarstwo i fotografia	422
Styl poznawczy, percepcja a ruch gałek ocznych	425
Język a poznanie	425
Kulturowe ramy nauczania i uczenia się	427
Epistemologia kulturowa, style myślenia i problem inteligencji. Konkluzja	432

Rozdział 10

Natura a kultura: atrakcyjność fizyczna, dobór płciowy, miłość 436

Psychologia ewolucyjna: założenia badań nad preferencjami i doбором płciowym	437
Założenia teoretyczne	437
Badania empiryczne weryfikujące koncepcje psychologii ewolucyjnej i podejść kulturowych w zakresie atrakcyjności fizycznej	442
Socjobiologiczny uniwersalizm a różnice kulturowe w pozyskiwaniu partnerów seksualnych	457
Liczba pożądaných partnerów wśród mężczyzn i kobiet	457
Gotowość na seks	459
Kłusownictwo lub uwodzenie seksualne	461
Unimorfizm a dymorfizm w wyborze partnera seksualnego	463
Ocena i krytyka koncepcji psychologii ewolucyjnej w zakresie relacji	464
Miłość	466
Czy w socjobiologii jest miejsce na miłość romantyczną? - badania nad romantycznym przywiązaniem w projekcie ISDP	466
Teorie miłości w psychologii społecznej i ich kulturowa walidacja	468
Indywidualizm - kolektywizm kulturowy i osobisty a miłość.	
Podsumowanie	475
Co to jest miłość romantyczna i czy jest ona zjawiskiem uniwersalnym?	477
Podsumowanie	494

Rozdział 11

Psychologia kulturowa relacji wewnątrz- i międzygrupowych.

Tożsamość oraz reprezentacje innych 498

Co społeczne, a co kulturowe?	499
Teorie tożsamości społecznej	502
Henry Tajfel i Szkoła Bristolska	502
Udział historii i czynników sytuacyjnych w kształtowaniu tożsamości i relacji międzygrupowych. Uprzedzenia polsko-rosyjskie	507
Tożsamość osobista i społeczna - teoria Marii Jarymowicz	511
Teoria tożsamości społecznej z perspektywy psychologii kulturowej	512
Tożsamość kulturowa	514
Składniki tożsamości kulturowej	514

Praktyczny rozdział tożsamości społecznej i kulturowej w badaniach empirycznych	515
Procesy tożsamościowe w skryptach ról płciowych	522
Tożsamość kulturowa w teorii opanowywania trwogi (TMT)	526
Kulturowa tożsamość religijna	531
Kultura i tożsamość jako rodzajowe nacechowanie ról społeczno-zawodowych	536
Kultura rodzaju i polska kobiecość kulturowa. Dzisiejszy stan wiedzy i problemy na przyszłość	541
Tożsamość dwukulturowa i mechanizm przełączania kodów kulturowych	543
Tożsamość kulturowa. Podsumowanie	544
Stereotypy i uprzedzenia	545
Definicje: koncepcja pojęciowa stereotypu i trzy podejścia teoretyczne	545
Geneza	547
Pomiar	550
Funkcje i konsekwencje	554
Oddziaływania. Co robić, jak modyfikować stereotypy?	556
Podsumowanie	558

Rozdział 12

Kultura polska. Polska na kulturowej mapie Europy	562
Polska na kulturowej mapie Europy	563
Projekt GLOBE: reanaliza danych	563
Wartości według kołowej teorii Schwartza	565
Przez pryzmat różnych projektów: skupienia krajów europejskich i miejsce Polski	566
Dwie części Europy: od dobrobytu materialnego do dobrostanu psychicznego	567
Polskie wewnętrzne podziały kulturowe: Wschód - Zachód - Autonomia w zarysie historycznym	569
Gdzie znajduje się Polska i gdzie aspiruje?	569
Tak było zawsze	569
Francja a polski sarmatyzm XVII wieku	571
Konstytucja 3 maja a konfederacja barska i targowica	571
Czasy rozbiorów. Kult militarny i cywilny Francji w Polsce	571
Endecja us. inne orientacje światopoglądowe II RP	573
PRL: orientacja zachodnia w starciu opozycji z sowieckim komunizmem	573
III Rzeczpospolita: integracja z UE a procesy separacyjne	573
Konsekwencje psychologiczne pęknięcia kulturowego	575
Polska specyfika w Europie - czynniki kulturotwórcze	576
Katolicyzm i jego konsekwencje (w kontrze do protestantyzmu)	577
Humanizm zlaicyzowany	582
Rodzinnocentryczny styl życia i deficyt instytucji społeczno-państwowych	583
Język polski	585
Konsekwencje psychologiczne kultury polskiej	589
Humanizm i inne wymiary. Badania empiryczne	589
Metodyka badań nad wartościami kulturowymi: aspekt realny i idealny.	
Wartości osobiste oraz wartości przypisywane prototypom kulturowym	589

Humanizm: pomiar i wyniki porównań cross-kulturowych	590
Co rzecz humanizm w czterech obszarach życia społecznego	595
Nowa skala humanizmu (Neo-Hum) - badania Marii Baran	599
Humanizm. Efekt IAT dla wartości skali HUMAT	602
Humanizm a inne psychologiczne wymiary kultury	603
Czterowymiarowy profil polskiej kultury i porównania międzykulturowe	605
Humanizm us. Liberalizm: czy na kolizyjnym kursie?	612
Podsumowanie	617

Rozdział 13

Psychologia migracji i akulturacji 622

Charakterystyka procesów migracyjnych i kategorie migrantów	623
Statystyki procesów migracyjnych we współczesnej Europie i jednostkowe casusy	625
Uchodźcy i przyznawanie statusu uchodźcy	631
Indywidualne przypadki na tle milionowych statystyk	634
Historia 200+ lat polskiego wychodźstwa. Fale migracyjne od upadku I Rzeczypospolitej po emigrację akcesyjną do Unii Europejskiej	640
Finis Poloniae i Wielka Emigracja popowstaniowa (1795-1848)	641
Emigracja Za chlebem do Ameryki (1870 -1914)	646
Migracje i wysiedlenia w trakcie II wojny światowej (1939-1945)	652
Emigracje okresu PRL-owskiego	654
Postakcesyjna emigracja ekonomiczna do krajów UE (2004-2016)	656
Polska: społeczeństwo tworzące naród emigrantów?	657
Od Pana Tadeusza (1834) do Cichej nocy (2017) i Zimnej wojny (2018): portret literacki, dramaturgiczny i filmowy polskiego wychodźstwa jako autodehumanizacji	658
Mickiewicz i Pan Tadeusz	658
Henryk Sienkiewicz: Listy z Ameryki, Latarnik, Za chlebem	659
Kochaj albo rzuć - ostatni odcinek trylogii komediowej Sylwestra Chęcińskiego	660
Witold Gombrowicz w Trans-Atlantyku	661
Sławomir Mrożek i autodehumanizacja Emigrantów	661
Autodehumanizacji ciąg dalszy: powieść Szczuropolacy Edwarda Redlińskiego i film Szczęśliwego Nowego Jorku Janusza Zaorskiego	664
Cicha noc i Zimna wojna - rozterki tożsamościowe wychodźców	665
Emigracja w polskim przekazie artystycznym. Podsumowanie	668
Psychologia emigracji ekonomicznej	670
Transfery (remitanse) imigrantów ekonomicznych	670
Teoria migracji ekonomicznej: psychologiczny model dysharmonii	673
Psychologia akulturacji	682
Czym jest, a czym nie jest akulturacja - problemy pojęciowe i definicyjne	682
Uczenie się kultury: kulturalizacja i socjalizacja	687
Berry'ego model postaw akulturacyjnych i jego krytyka	690
Kulturowa teoria akulturacji Boskiego	702
Pierwszy kontakt z kulturą kraju przyjmującego. Nie zawsze miesiąc miodowy	702

Dystans kulturowy i stres akulturacyjny	704
Sieci społeczne: za granicą a najtrudniej o kontakty z osobami lokalnymi	708
Akulturowanie właściwa: nabywanie drugiego języka	711
Akulturowanie: sposoby stawania się i bycia osobą dwukulturową	730
Metatożsamość dwukulturową: teoria i skale pomiarowe Benet-Martinez	730
Doświadczenie i ekspozycja wielokulturowa - konsekwencje dla uprzedzeń i twórczości	733

Rozdział 14

Wielokulturowość i etnorelatywizm w ideach, polityce społecznej oraz treningach i szkoleniach **746**

Koncepcje i polityka wielokulturowości	747
Początki współczesnej wielokulturowości	748
Aktualne spory wokół koncepcji wielokulturowości	753
A jednak się kręci. Badania nad postawami i polityką wielokulturowości u zarania XXI wieku	757
Kryzys migracyjny 2015 i postawy Polaków wobec przyjmowania uchodźców/imigrantów	761
Polityka wielokulturowa XXI wieku. Które państwa przodują, które pozostają w tyle?	762
Etnocentryzm i etnorelatywizm	765
Powszechność etnocentryzmu	765
Stadialny model wrażliwości międzykulturowej M. Bennetta	769
Treningi w psychologii stosowanej: ze Stanów Zjednoczonych do Polski	782
Trening interpersonalny, czyli jak (bezświadomie) zostać Amerykaninem	782
Kontekst kulturowy treningu interpersonalnego (encounter groups) i rozwoju osobistego	783
Krytyczne spojrzenie na treningi interpersonalne	789
Szkolenia i treningi kompetencji międzykulturowych	790
Dla kogo szkolenia i treningi?	790
Modele treningów i szkoleń międzykulturowych	791
Incydenty krytyczne, asymilatory i standardy kulturowe	795
Teoria i praktyka standardów kulturowych A. Thomasa w szkoleniach międzykulturowych	801
Gry symulacyjne	806
Etapy treningu kompetencji i komunikacji kulturowej według D. Pinto	808
Praca w zawodzie psychologa międzykulturowego w Polsce: treningi i szkolenia	811
Zakończenie	816

Bibliografia **837**

Indeks rzeczowy **879**

Indeks nazwisk **901**

O Autorze **911**